

مأخذشناسی

(تاریخ اسلامی)

دکتر عباس رهبر

www.ketab.ir

سرشناسه: عباس رهبری ۱۳۴۵

عنوان و نام پدیدآور: مأخذ شناسی تاریخ اسلامی، عباس رهبری؛ ویراستار مرزده اردلانی

مشخصات نشر: تهران: انتشارات دانش بنیان فوزی، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۵۳۱ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۶۵۴۵-۲

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: اسلام -- تاریخ -- کتابشناسی

موضوع: Islam -- History Bibliography

رده بندی کنگره: ZV 835

رده بندی دیویی: ۹۷۱.۶

شماره کتابشناسی ملی: ۰۲۲۰۲۰

مأخذشناسی تاریخ اسلامی

نویسنده: دکتر عباس رهبری (عضو هیات علمی دانشگاه فرهنگیان کردستان ایران)

تدوین: دکتر عباس رهبری

ناشر: انتشارات دانش بنیان فوزی

ویراستاران: مرزده اردلانی

چاپ: اول

قیمت: ۶۳۰۰۰ تومان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

سال انتشار: ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۱۵۴۵-۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

۱۰	مقدمه
۱۲	فصل اول
۱۲	کلیات
۱۲	شناخت منبع و مأخذ
۱۲	تاریخ
۱۲	اصطلاحات و تعاریف تاریخ
۱۴	تعریف تاریخ
۱۸	متغیرهای تاریخ
۱۹	تاریخ‌نگاری
۱۹	فلسفه تاریخ
۲۰	تاریخ‌نگار
۲۰	شبه‌تاریخ
۲۰	تفاوت موضوع و مفهوم تاریخ
۲۱	تاریخ‌نگاری اسلامی
۲۱	آغاز و انگیزه‌های تاریخ‌نگاری اسلامی
۲۲	تأثیر شناخت تاریخ صدر اسلام
۲۴	انگیزه‌های تاریخ‌نگاری
۲۴	ویژگی‌های تاریخ‌نگاری اسلامی

۲۸	هدف و فایده تاریخ نگاری در نگاه مورخان مسلمان
۴۲	جایگاه تاریخ در طبقه بندی علوم نزد مسلمانان
۴۳	تقسیم علوم نزد اندیشمندان یونانی
۶۱	تاریخ در طبقه بندی علوم
۶۳	فصل دوم
۶۳	منشاء تاریخ نگاری اسلامی
۶۳	(۱) میراث عربی
۶۶	(۲) میراث ایرانی
۶۷	(۳) میراث یونانی
۶۷	(۴) میراث یهودی
۶۸	(۵) میراث مسیحی (بیزانسی - سریانی)
۶۸	(۶) میراث اسلامی
۶۹	الف) قرآن
۷۰	ب) سیره پیامبر
۷۱	فصل سوم
۷۱	روش ها و انواع تاریخ نگاری اسلامی
۷۲	تاریخ نگاری
۷۲	(۱) روش روایی
۷۳	(۲) روش ترکیبی
۷۴	(۳) روش تحلیلی

- ۷۵.....انواع تاریخ نگاری اسلامی
- ۷۵.....سیره و مغازی
- ۷۶.....انواع سیره
- ۹۳.....مقاتل، فتن و حروب
- ۹۴.....منابع دست اول
- ۹۴.....منابع دست دوم
- ۹۶.....منابع متأخر
- ۹۷.....آشنایی بابرخی از مقاتل
- ۱۰۱.....مقاتل دیگر
- ۱۰۲.....برخی از منابع نامعتبر
- ۱۰۶.....خراج و فتوح
- ۱۰۶.....خراج
- ۱۰۸.....فتح
- ۱۱۰.....تاریخ‌های عمومی
- ۱۱۰.....برخی از کتب تاریخی
- ۱۱۰.....التاریخ یا تاریخ خلیفه بن خیاط (قرن سوم)
- ۱۱۱.....تاریخ یعقوبی (قرن سوم)
- ۱۱۱.....أخبار الطوال (قرن سوم)
- ۱۱۲.....تاریخ الرسل و الملوك یا تاریخ الامم و الملوك (قرن چهارم)
- ۱۱۲.....مروج الذهب و معادن الجواهر (قرن چهارم)

۱۱۳	البدء و التاريخ (قرن چهارم)
۱۱۴	ملوک الارض و الانبياء (قرن چهارم)
۱۱۴	تجارب الامم و تعاقب الهمم (قرن پنجم)
۱۱۴	الکامل فی التاريخ کتابی (قرن هفتم)
۱۱۵	بررسی برخی دوره های تاریخی و نمونه تاریخ های عمومی به زبان فارسی
۱۱۵	تاریخ بلعمی
۱۱۵	تاریخ الاخبار
۱۱۵	جمال التواریخ و القصص
۱۱۵	طبقات العرب
۱۱۶	دوره ایلخانان
۱۱۷	ویژگی های کلی تاریخ نگاری دوره مغول
۱۲۴	برخی از تاریخ های عمومی دوره ایلخانان (ح ۶۵۴ - ح ۷۵۰)
۱۲۴	نظام التواریخ
۱۲۵	دوره تیموریان
۱۲۷	تاریخ عمومی
۱۳۱	تاریخ دودمانی
۱۳۶	تاریخ های محلی، تراجم، تذکره ها، سیر صوفیه و اسناددیوانی
۱۳۷	تاثیر تاریخ نگاری ایرانی بر گونه های تاریخ نویسی تیموریان هند
۵۶	دوره صفویان
۵۶	دوره افشاریان

- دوره قاجاریان ۱۵۶
- تواریخ دودمانی و تک نگاری درباره فرمانروایان ۱۵۷
- ریشه لغوی ۱۵۷
- ویژگیهای اساسی تواریخ دودمانی و تک نگاری ۱۵۸
- روشهای تحقیق در این روش تواریخ نگاری ۱۵۹
- قلمرو جغرافیایی ۱۵۹
- قلمرو موضوعی ۱۵۹
- زمان تک نگاری ۱۶۰
- تک نگاری لایه ها ۱۶۰
- یک تک نگاری دارای تئوری است ۱۶۰
- دودمانهای پس از اسلام ۱۶۱
- تاریخ نگاری دودمانی ۱۶۲
- تراجم ۱۶۶
- تاریخ نگاری محلی ۱۷۳
- تاریخچه تاریخ نگاری محلی ۱۷۵
- کهن ترین تاریخ محلی موجود ۱۷۵
- تاریخهای محلی با صبغه دینی ۱۷۹
- تاریخ نگاری محلی شیعیان ۱۹۱
- تاریخ پراکندگی عربها در بلاد اسلامی ۱۹۲
- تاریخ نگاری محلی ایرانیان ۱۹۴

۱۹۶	قرار گرفتن در کنار تاریخ عمومی
۱۹۶	تأثیر کتب طبقات در تاریخ محلی
۱۹۸	تاریخ شهرها
۲۰۰	ویژگی های مورخان محلی
۲۰۰	انساب
۲۰۰	برخی از کتب نگاشته شده در این مورد
۲۰۳	اسعار مناسب با وقایع تاریخی
۲۱۵	تک نگاری
۲۱۶	آثار اخباریان و محسن تاریخ نگاران
۲۱۷	روایت های منفرد
۲۱۷	تاریخ نگاری ترکیبی
۲۲۱	تاریخ نگاری انساب شیعیان
۲۲۲	آثار درباره انساب
۲۳۳	تاریخ نگاری طبقات
۲۳۳	روش تاریخ نگاری طبقات
۲۳۸	فرهنگ نامه ها
۲۴۰	فصل چهارم
۲۴۰	شیوه های تدوین و تنظیم در تاریخ نگاری
۲۴۲	۱. تاریخ نگاری خیر
۲۵۲	۲- وقایع نگاری

- ۳- تاریخ نگاری عمومی به روش سال شمار ۲۵۶
- ۴- ذیل نویسی و مختصر نویسی ۲۵۹
- ۵- تاریخ نگاری بر اساس نسب شناسی ۲۶۹
- ۶- تاریخ نگاری به شیوه طبقات ۲۷۲
- ۷- سرگذشت نامه ها ۲۷۴
- ۸- سده نامه ها ۲۸۱
- ۹- تاریخ نگاری محلی ۲۸۴
- ۱۰- تاریخ نگاری در زمانه ۲۹۷
- فصل پنجم ۳۰۲
- مکاتب تاریخ نگاری در ایران ۳۰۲
- مکتب تاریخ نگاری مدینه ۳۰۳
- ویژگیهای مکتب تاریخ نگاری مدینه ۳۰۶
- سیران مکتب تاریخ نگاری مدینه ۳۰۷
- مورخان بارز این مکتب ۳۱۲
- مکتب تاریخ نگاری عراق ۳۲۵
- پیشینه مکتب عراق ۳۲۶
- بررسی مکاتب تاریخ نگاری شام ۳۳۲
- ویژگی های تاریخ نگاری مکتب شام ۳۳۳
- مکتب ایران ۳۵۳
- تاریخ نگاری اندلس ۳۶۲

مقدمه

جهان آفرینش، میدان تلاش و کوشش است. هر موجودی در عرصه خلقت، باید مسیر خویش را با حرکت کلی نظام حاکم بر جهان هماهنگ سازد تا امکان بقاء و دوام حیات را داشته باشد. در نظام هستی سستی و کندی، به منزله بازماندن از کاروان آفرینش و رها شدن به دیار غیبی خواهد بود.

انسان به عنوان یکی از موجودات عالم خلقت، نه تنها از این قانون عمومی مستثنی نیست بلکه چون اشرف المخلوقات است برای شکوفایی استعدادها و دستیابی به قله پرافتخار کمال، نیاز بیشتری به شناخت نظام هستی دارد، زیرا شناخت صحیح از مفهوم و محتوای کتاب آفرینش، حیات انسانی او در مسیر اهداف بلند خلقت قرار می گیرد و ذخایر وجودش به شکل زیباتری یکی پس از دیگری نمایان می شود. یکی از موارد درخشش شخصیت حقیقی انسان میدان علم و تحقیق است. انسان ها در عرصه علم، بنوعی -رونی خود را در معرض دید دیگران قرار داده و به میزان تلاش و کوششی که دارند دلبستگی خویش را به بقاء و ماندن نشان می دهند. علم و دانش مفید علاوه بر این که سازنده اجتماع است، سارنده عامل نیز می باشد، زیرا انسان در صحنه عمل پرداخته می شود و هر چه او با علم و دانش تماس بیشتری داشته باشد فلز وجودش تیزتر و شفاف تر می گردد.

در بینش اسلامی علم و دانش از آن چنان تقدس برخوردار است که پیامبر اسلام می فرمایند برای بدست آوردن آن حتی تا چین هم سفر کنید. علم تاریخ هم از علومی است که می توان با آن از گذشتگان یاد گرفت و برای آینده از علم آنان استفاده کرد برای شناخت منابع این علم، یعنی داشتن دانش مأخذشناسی بسیار مهم است تا جایی که بدون داشتن این علم نمی توانیم خود را به مقصد برسانیم این علم دامنه ای گسترده دارد و از نظر زمانی دارای دوره ای از عصر اسلام، تا کنون را در بر می گیرد. تاریخ اسلام غیر از تاریخ سیاسی شامل حوزه وسیعی است که شامل تاریخ علوم و اخبار و احوال دانشمندان رشته های مختلف می شود و می توان گفت از محدثان گرفته تا فقیهان، ادیبان، پزشکان و فیلسوفان را در بر می گیرد.

مأخذ شناسی از دروس دانشگاهی بشمار می رود و اساتید بنامی در این خصوص دست به تألیف زده اند همانند، دکتر سید صادق سجادی و دکتر هادی عالم زاده با کتاب تاریخ نگاری در اسلام، دکتر

عبدالحسین زرین کوب، دکتر غلامرضا ستوده و عزیزان دیگر که کتب این اساتید دارای جایگاه ویژه علمی است. برای این موضوع خواندن این کتب بسیار ارزشمند است اما هر استادی در کلاس درس یک یا چند کتاب را برای تدریس معرفی می کند تا بتواند حداقل سرفصل های درس مأخذ شناسی برای دانشجویان خود مشخص نماید. به همین دلیل بر آن شدیم با استفاده از کتب و نوشته های اساتید این درس کتابی را تدوین کنم که اکثر سرفصل های مورد نظر را پوشش داده و نیاز دانشجویان را از تعدد کتب تا حد زیادی کاهش دهد و با مراجعه به این مجموعه نیاز خود را برآورده کنند. این مجموعه ایراداتی دارد که پس از بازخورد مطالعه کنندگان این ایرادات ان شاء الله برطرف خواهد شد.

والحمد لله اولاً و آخر

عباس رهبری